

Felsőszernek nevezik Cs. falu észak felé eső részét. Sajátságos hely ez. Isten csapásai egymás után érik, szerencse, hogy egy ember nem lakik itt. Átkozott helynek tartja mindenki, még közelében sem tartózkodnak. Valamikor szép utcasor volt itt, a miről tanuskodik még az elpusztult házak romhalmaza. A hatvanas években kolera pusztított e helyen és sok ház a nagy félelem miatt lakatlan maradt, senkisémm gondolt azokkal. Alig mult el e veszedelem, három házsort a tűz pusztított el, senki sem építette fel. S manapság, a mikor már egy árva lélek sem keresi fel e helyet, hogy a romokon új lakokat teremtsen, hogy a pusztulás szomorú képét virulóvá varázsolja a mindenható munkával, az ég haragja még mindig meglátogatja s egy-egy villám tördeli le a még ép falakat, a szélvész ragad el egy-egy nádfedélesomót, hogy az ismeretlen vándor távolról hajlékot ne sejtessen itt. Forró nyárban itt-ott kigyulad a hely, pedig a haragos tűz már nem találhat pusztítani valót; az emberek nem is oltják a tüzet, hisz nincs mit megmenteni, sőt inkább szeretnék, ha az egész képnek nyoma vesznék immár. Nem tudom, miért tartják átkozottnak e helyet, pedig csak egyetlen házához fűződik szomorú történet s éppen e ház aránylag legépebb valamennyi között, talán azért, hogy rettentő például álljon azok előtt, kik lakójának történetét ismerik.

Három esztendeje lehet, hogy e helyet bejártam. Az emberek istenkisértőnek tartottak, hogy szürkület idején egyedül barangoltam itt. De reám nagyon vonzóan hatott a környék s kíváncsian szemléltem a romokat, annál is inkább, mert mindig előszeretettel keresem fel az oly helyeket, melyekhez a népnek valamely regéje, meséje vagy babonás hiedelme fűződik. S e hely még jobban érdekelt, mert a rozzant házikóról szóló történetet, habár kissé megtoldva, újból hallottam.

Nem oly pusztulást láthatunk itt, a mi a közeli napokból származott, hanem oly képet, a mit hosszú idő foga mart és alakított. A magas fű közül alacsony, csupasz falak emelkednek ki, melyeknek tetején is magas gaz burjánzott már fel. Itt-ott a kidőlt kapukat, ajtókat félig fűves föld takarja. A falak között a magas kőrök és sűrű gaz miatt járni nem lehet. De mit is keresne emberfia e falak közt? Az ijesztő romok közül egy rozzant viskó válik ki. Ne nevezzük romnak, mert a tetőnek egy része megvan még, bár eresztét a szél erősen megszakgatta. Nádfödélének legnagyobb része bedőlt, a viskó hátsó feléből a vihar egy-egy darabot tör le. Udvara, ha ugyan még annak nevezhetjük, magas bojtortájjal fedett, közepe táján bemohosodott kútágas hirdeti, hogy ott régen kút volt. A kút gémeje valószínűleg a hosszukás domb alatt van, melynek tövében büzhödt mocsárféle éktelenkedik. Ebben lubiczoltak egykor a kacák, libák, most békák tanyáznak benne.

Ez azon ház, melyben kolera nem pusztított, melyet tűz-

vész soha sem ért, bár fölötte csaptak össze gyakran a lányok. E háznak lassu enyészete a végzete.

Esteledik, a békák krunkognak s megfosztanak attól az élvezettől, hogy a faluból kihangzó éneket hallgassam. Nem vagyok babonás, kisértetektől nem félek. A szürkület homályában bátran törtem át a magas fűvön, hogy a viskóhoz közelebb jussak. Küszöbe begyepesedett, de mögötte lábnyomokat látni. Tehát kivülem más is meglátogatta már e helyet. Kiváncsibbá lettem s a széltől kiszakított ablakon át kémleltem belsejét. Valamikor szoba volt itt. Mennyezete egy helyütt bedült s a leszakadt szarufa mintegy betömte e rést a tető nádjával. A mestergerendán valami leveles jószág van, talán bizony éppen a jó asszony bibliája. A sarokban áll a félig beomlott kályha. De nini, rajta egy sovány macska is felborzolt szőrével mozdulatlanul áll. Ugy látszik, nincs egyedül a szobában, mert zörgést hallok. Szívem elszorul s nem annyira a félelem, mint inkább sejtelmes érzés fogott el. Nem csalódtam. Itt van ő is. Nem tudom miért, de siettem e helyről.

Tehát még él és nem is szóltak róla?

— De hát ki él, mi él? — kérdik kedves olvasóim, mert hisz önök még nem ismerik e táj történetét.

Hát az öreg Méhes István él és vele a macskája.

Hogy ki az a Méhes István, elbeszélem, habár egy falubeli jobban el tudná mondani; de ezuttal hallgassanak meg engemet.

Délczeg, büszke legény volt Méhesék Pistája és sokáig első legény a faluban. A lányok bolondultak utána, pedig hát nem volt valami tisztelettudó ember. Mindenki ismerte s tudta róla, hogy milyen kegyetlenségeket művel apja házánál. A cselédekkel mindig kötekedett, de ezek elég okosak voltak s ahogy lehetett, kerülték őt. Azonban a szegény védtelen barmok nem tudtak kisiklani gonosz kezei közül. Ha bosszankodott, mindig az ártatlan barmokon töltötte bosszuját. Hisz már gyermekkorában híres volt kínzásairól, a mikben jó társa volt a szomszédék Jancsija. Nagyon összefértek ők. Egymásután eszelték ki a kegyetlenségeket, melyeket szülők jószágain végre is hajtottak. Ilyen gonosz munkának szomszédék Jancsija áldozatául is esett. Egy alkalommal egy ártatlan denevért feszítettek ki a palánkra e rosszlelkű gyermekek és kövekkel vették azt ezélba. A kintlódó állatnak egyik szárnya már kiszakadt és levált a szögről. Jancsi odament s újra felszögezte, hogy iszonyu munkájukat folytathassák. Alig indult el az állat mellől, Pista ezt újból ezélba vette már, de a kő, hibásan dobátván, Jancsi egyik szemét ütötte ki. Méltó díja volt ez kegyetlenségének. Az elvetemült gyermek másik szemével sem gyönyörködhetett sokáig Isten szép világában, mert egy verekedés alkalmával azt is kiszúrták. Jancsi vakon koldulgatott. Mig falunkban volt, csak „vak kódis“-nak neveztük.

Meglátszott, hogy minden alamizsna, melyet kapott, ránézve kínos szemrehányás volt. Elhagyta falunkat, s azóta sem lehetett róla hallani.

Ilyen társa volt Pistának, akit e szomorú példa nem rettentett vissza, sőt kínzásaiban gyakran virtuskodott is.

A gonosz, siheder Pista mindig büszkélkedett apja lovaival. Fogadásokat tett, hogy senki lova sem múlja fölül az övékét. Persze nem múlhatta fölül, ha csak a szegény állatnak két élete nincs. Azt állította hetykén, hogy az ő keséjük egymaga felhuzza a megrakott kocsit a hegyoldalra a sánta molnárhoz, míg a szomszédnak két lova sem. Csak nevettek a beszédjén, azt hitték, hogy tréfál. De pedig ő befogta a kesét s neki hajtott a meredek útnak. A lihegő állat húzta a nehéz terhet a míg birta, de végre kimerültségében és a súlyos ütések alatt összerogyott. A meredek úton visszaszaladó kocsit a tehetetlen állatot magával rántotta. A szegény ló beledögölt. Bosszankodott a gonosz, de végre belenyugodott abba, hogy hisz kerül az apja pénzéből külömb lóra is, mint a kese volt.

Csak egyet említek még kegyetlenségeiből.

Büszkélkedni akart az előtt, a kit ő szeretett, de a ki őt gyűlölte. Vadas Panni volt az, ki éppen a szomszédos városba ment a „nagy boltba“. Megszólította őt a lovon ülő Pista.

— Ejh galambom, meghozom én azt neked, míg fertály útban sem lesz még.

Ezzel megsarkantyuzta a szép pejt és elvágtatott.

Nem sok idő telt el, jött a tajtékozó lovon vissza. A megkínzott állat már alig bírta a futást, de ő egyre sarkantyúzta. Alig ért büszkén a leányhoz, a túlesigázott ló kidőlt. A leány pedig megvetőleg fordult el az állatkínzótól.

Kegyetlenségeinek egész sorozatát lehetne elbeszélni, de még ezeknek emlékezetbe idézése is sérti lelkünket.

Vadas Panni volt az egyedüli, a kit szeretett s talán Vadas Panni volt az egyedüli a falu leányai közül, a ki a szép legény után nem bolondult. Pista háromszor is megkérette a leányt, de mindig megkosorozták. A gonosz lélek megbosszulta magát. Pünkösdi délutánján mulatságba hitta Panniczát, kit hiúság is sarkalt, hogy elmenjen. Nem hagyta mondani, hogy akad a lányok között olyan, a ki tovább járja a csárdást, mint ő. El is ment. Tánczolt, tánczolt, már belefáradt, nem bírta tovább; de Pista gonoszán mormogta fogai közt: „Nem akartál az enyém lenni, másé sem lesz“, s az ájúldozót tovább ragadta a tánczba. Pannit eszméletlenül vitték haza. Harmadnapra a pönkösdí rózsza csak azért hajlott ablakára, hogy jobban lássék holt halovány arczája. Nászágó helyett nyoszolyájáról koporsóba tették s Szent-Mihály lován a sírba vitték.

Pistának e gonosztette, a miről csak maga tudott, megváltoztatta lelkét, de nem jóra, sőt nagyobb keserűségre,

epésségre. Hogy bosszuját betetőzze, a temetés után megkérlette Vadasék ellenének, az öreg Gombásnak igen szelid lányát, a Julcsát, a kit ugyan Pista sohasem kedvelt, noha a leány őt nagyon szerette. Az öreg Gombásnak nehezeére esett a helyzet. A tapasztalt öreg jól tudta, hogy ebből a dologból nem válhatik jó s rá is akarta lányát arra venni, hogy ő utasítsa vissza a kérőket.

— Vesd ki leányom ezt a legényt a fejedből, — szolt jóakárolag az öreg, — nem telik abból jó. Nem tudja ő megbecsülni a feleségét; elzavarja éjnek idején. Kegyetlen lelke van Pistának. Nem lehet az jó urad, aki úgy bánik a cselédekkel, mint ez a Pista gyerek. Lásd-e, jó lelke van-e annak, aki még azokat a szegény védtelen barmokat is agyonkínozza? Apja teheneit dorongokkal üti, ha kutya akad útjába, felrugja. Pedig hidd el édes lányom, az a legrosszabb ember, a ki a szegény barmokat kínozza, mert az ilyen aztán vagyonát sem tudja megbecsülni.

Hasztalan beszélt az öreg. A leány hajthatatlan maradt.

— Megszeliditem én a Pistát, édes apám.

Mit tehetett az öreg? Méhesék Pistája elvette a szelid Gombás Julcsát. Így került össze a tigris és a galamb. Az egész falu kíváncsisággal nézett a következőknek élje. Jósolgtak, hogy megsemmisül a galamb a tigris karmai közt. Csak Julcsa hitte, hogy megszeliíti férje-urát.

Legelőször is otthonát akarta vele megkedveltetni. A jó lélek azt hitte, hogy rábirja venni ezt a férfit arra, hogy örömet lelje ő is abban, a mit az ő szerető női lelke oly édes gondal ápolgatott. Szép majorsággal népesítette be az udvart. Korán reggel hangzott a kakas ébresztője. A gondos háziasszony ellátta a baromfiakat. Az istállóban két szelid tehén fehérlett; oly jámborak voltak, hogy mikor istállójukból kijöttek, a konyhaajtóig elmentek és okos szemekkel tekintettek a szelid asszonyra.

A sötét lekületű Méhest bosszantotta, hogy felesége ilyenekben örömet leli s midőn az ártatlan állatok ismét megjelentek a konyhaajtóban, füttykösével úgy megillette a szegény teheneket, hogy ezek bögve szaladtak el. A szelid asszonyt, mintha kést szúrtak volna szívébe, úgy érintette e kegyetlenség.

— Mit dédelgeted ezeket a hitvány barmokat? — pattogott Méhes, — vond őket igába, üsd, verd, hadd szántsanak, hiszen arra valók.

— Hát mért nem tudod te szeretni ezeket a szép állatokat, hisz mindegyik egy-egy Isten áldása? Rossz lelked van neked.

Több sem kellett Méhesnek, mint hogy saját felesége mondja őt rosszlelkűnek. Hogy a szegény asszony lelkét még jobban kínozza, legkedvencebb tyúkjának tekerte ki nyakát

és a vonagló állatot felesége ölébe vetette. A Bodri kutyanak is kijutott a része a lábrugásokból s keserves vonítással menekült Julesa szoknyája mögé.

Hiába! Méhes csak bosszuja tárgyának használta fel Gombás Julesát; a szeretet az ő lelkéből kiköltözött, vagy talán nem is volt benne. Soha szép szót nem mondott feleségének, sőt mindenben keseríteni akarta. Mindent megrontott, a miben, a jó asszony kedvét lelte. Ha néha panaszkodott neki felesége, „örülj hogy elvettelek”, volt a nyers válasz. Julesa sok bánatát egyedül csak a háziállatai iránti szeretet enyhítette; a gonosz Méhes pedig éppen ezeket kínozza legjobban. Panaszát nem akarta elmondani az embereknek, mert ezek csak kigúnyolnák; még jó szülőinek is restelt szólni, mert látta, hogy azoknak szava betelt. Galambjainak panaszoló el keserveit s ezek mintha megértették volna, bánatos turbékolással feleltek. Valahányszor galambjaival lelte együtt a szívtelen férj, mindig új fájdalom jutott lelkének, mert ilyenkor egy-két galamb áldozatául esett Méhes kegyetlenségének.

A szegény barmok már ismerték kínzójukat, különösen pedig Bodri kutya, mely egész testében remegett gazdája látására, míg asszonyához mindig kedveskedve simult. Méhes nem nézte jó szemmel a kutyát s el is határozta, hogy el teszi láb alól.

Egy alkalommal szegény kutya valahogyan a patkánycsapdába jutott. Méhes, ki a szenvedő állat vonítását hallotta, odament s ezt nagyon kedvező alkalomnak találta, hogy az ebet elpusztítsa.

— Vessz el, hasznavehetetlen féreg, — morgott István s a kutyát agyonütötte.

Méhesnek az ily kegyetlen munkái napirenden voltak. Gyöngye feleségét úgy kínozza, azon töltvén bosszuját, a mi Julesa előtt legkedvesebb volt.

A bánatos Julesa napról-napra halványabb lett; látta, mint pusztul el minden, a mit ő oly szerető gonddal ápolgatott. Nem volt senki, ki fájdalmát megoszszja, elkerülte mindenki a nyers Méhes házát. Egymásután vesztette el Julesa legkedvesebbjait. Egy reggel arra virradt, hogy kedves galambjai kitekert nyakkal heverték ajtaja előtt. Mintha szívet szakgatták volna, oly fájdalmasan esett neki e látvány. Jól tudta, hogy ki művelte ezt.

A kegyetlen kínzó közelebb vitte a sírhoz Julesát. Az angyali lélek mindent megtett, hogy férje-urát kissé felderitse, hogy megszeliidítse.

De kísérletei mind meghiusultak. A mogorva ember nyers feleletei a jó asszony szívébe nyilallottak.

— No szeretsz-e még? Örülsz-e hát, hogy a feleségem lehettél? Ne dédelgess engem, ahol vannak hitvány jószágaid, ezirőgsd azokat.

Évek multak el. Julcsa fájdalomtól megtörtén élt. Fájt, nagyon fájt neki az élet. Nem is viselte sokáig. Szelid lelkét magához szólítá az Úr, hadd legyen egygyel több a mennyben, a kik Isten teremtményeit szerették.

A gyász-zsolozsmák alatt Méhes komoran tekintett a földre. Nem mert senki szemébe nézni, mindenütt vádat látott, mindenünnen vádat vélt hallani. Lelkiismerete feltámadt, mindenki bánatosan tekintett a koporsóra, Méhes homlokáról veritékek csepegték alá, egyszerre piros lett, majd ismét elhalványult, de mindig mozdulatlanul állt, szemeit egy helyre szegezte. A gyászolók rosszat sejtettek, gyengén megrántották ködmene szélét, ő nem vette észre. Utolsó szavait mondá a pap: „Angyal voltál itt e földön emberek között, angyal lész fenn a mennyben az Úr mellett. Jóságodat az Úr jutalmazza meg. Isten veled!”

Méhes hirtelen felveti szemeit a koporsóra, egy ijesztő mosoly vonul át tekintetén. A koporsóhoz fut, letérdel, sír, majd ismét mosolyog s folyton ismételteti a pap utolsó szavait: „Isten veled! Isten veled!” A körülállók egymás fülébe sugják: „Méhes esztét veszté! Méhes megtébolyodott.”

Méhes csendesen követte a menetet, hol mosolygott, hol pedig mereven tekintett maga körül, ismételtetvén: „Isten veled! Isten veled!”

A gyászolók eloszlottak, ő visszatért házába. Egymásután hivogatta házi állatait, a mik kedvesek voltak Julcsa előtt. A kutyát „tubi-tubi” mondókával hívta, a galambokat Bodrinak szőlította, a bárányt pipiskémnek nevezte.

A „jó” rokonok eloszlottak, mindegyik vitt magával holmi aprómarha féléit. Senki sem szánakozott rajta, csak az öreg Gombásnak csillogott köny szemében, valahányszor Méhesre tekintett.

Az öreg Gombásék is elhaltak. Egyedül maradt Méhes István, de még sem egyedül. Vele öregedett meg a macskája. Biz hamar megöregedett Méhes.

Immár öreg. A falu táplálja. Szegény öreg, megosztja minden falatját macskájával. Ezen akarja jóvá tenni azt a sok kegyetlenséget, melyet az állatokon elkövetett.

A rozzant viskóban lakott még három évvel ezelőtt Méhes István. A beomlott kályhát rakosgatta össze s döntötte le; talán újra akarta építeni azt, a mit maga döntött romba.

Ez történt abban a viskóban, mely legépebb Cs. falu „felsőszerének” romjai közt.

El-e még Méhes István? Nem tudom. Cs. faluban nagyon meg tudják becsülni a barmokat.